

Bio je to Marijin drugi mesec u Zagrebu, bila je jesen i počeo je rat, kada je dobila poruku koja ju je zauvek otuđila od života. Oca nije videla više od 45 godina i skoro isto toliko je mislila da je mrtav. Najpre nije reagovala na oglas koji su komšije ostavile ispred njenih vrata i smatrala je da ga nikako nije on objavio. Sigurno se radilo o nekom nesporazumu, ali kada se to nekoliko dana kasnije ponovilo, požurila je na ulicu, na kiosku je kupila novine koje je raširila uprkos vetru i buljila je u ne tako veliku kolumnu među izmešanim vestima. Osećala se kao da stvari oko nje gube svoj oblik i da tako bezoblične nestaju. Narednih nedelju dana nije radila ništa, ali je to svejedno bio buran period za nju. Kad je naišla na novi oglas, sedela je u kafiću i istog trena su joj navrle suze na oči, te se osvrnula da vidi da li je ljudi za susednim stolovima posmatraju i primećuju šta se s njom događa.

Prethodnog decembra je napunila 50 godina. Suprug je s njom proveo nedelju dana na Elbi i nespretnost s kojom se brio o njoj probudila joj je sumnju da opet ima ljubavnicu. Oko podneva njih dvoje su sedeli ušuškani pod istim ćebetom, na suncu, a ona je posmatrala more i nije znala da li može to da namiriše u vlažnom vazduhu, ili da vidi daleko na horizontu, ili ju je njen sluh alarmirao, ali koliko god se opirala preračunavanju povodom svog rođendana, upravo u toj mirnoći, primećila je kako vreme protiče. Iako su kod kuće već odavno spavali odvojeno, za ovih nekoliko dana su iznajmili zajedničku sobu i na kraju se zahvaljivala svim njegovim pokušajima da joj pokaže koliko je još želi. Savila bi se preko njega, uz nekoliko pokreta rukom je budila uspavanog crva, kog je ranije poput ukrotiteljke zmija nazivala nežnim imenima i prestala bi da se trudi tek onda, kada bi se sa nekoliko kratkih trzaja slio u nje-

na usta. Tako je to ostavila iza sebe jer se on nespretno izvinjavao, kao što je uvek i činio, što nije uspeo da joj pravovremeno umakne, pa sledećeg jutra više nije znao kako da je pogleda, krišom bi joj uputio očajnički pogled pitomca internata, koji je jednom davno i bio, pa bi se glupirao s mladim Engleskinjama, s kojima su delili salu za doručak, dok je ona mirno sedela pored njega, razmišljajući šta je njegova žudnja u odnosu na njenu. Mogla je da prati luckaste dame koje su se kasnije, s velikim staromodnim šeširima na glavi, uputile da istražuju ostrvo i da ponovo, na jedan dan, bude devojčice.

Po povratku u Beč, ona je pustila da prođe nekoliko meseci i naposljetku se malo raspitala zašto je on uveče toliko dugo napolju, više da bi mu laskala, nego želeći da zna. Za nju ne bi bio smak sveta ako bi saznala istinu. Posmatrala ga je kako se migolji, sve dok nije bio spreman da sasluša sve što je imala da mu kaže. Pitala ga je da li bi mu smetalo ako bi na neko vreme otputovala u Zagreb, pa se iznervirala što je iste sekunde to pokušala da ublaži.

„Bilo bi to samo preko leta.“

Zvučalo je kao da je i sama bila veoma zabrinuta i kad ju je zamolio da mu objasni zašto želi da ide tamo, samo je podigla obe ruke i njemu je bilo lako da je odvrća od te ideje.

„Za sve ove godine nisi ni pomišljala na to i baš sad, kad svakog trenutka sve može da bukne u plamen, želiš po svaku cenu da ideš tamo“, reče on. „Mogla bi samo da staneš ispred napunjenog topa i nadaš se da neće opaliti.“

Nije mogao biti jasniji u svom odbijanju, ali kako je to već bilo kod njega, kada bi se jednom naljutio, vrlo brzo bi popustio.

„Koliko god to bilo ekstravagantno, tvoja je stvar“.

Osim toga se ograničio na ono što je već nedeljama govorio, kad bi mu punila glavu vestima o „buretu baruta“, kako se Balkan ponovo pokazao, zavedena predskazanjima da neće ostati na nekolicini mrtvih, koliko ih je dotada bilo.

„Opet počinješ?“

Više od dvadeset godina ranije, njihove prve zajedničke noći, ispričala mu je da je rođena u Jugoslaviji pa je i dalje razdražljivo reagovala na njegove komentare o tome. Tada ju je odmah ispitao. Bili su u njegovom podrumu u sobici u Drugom becirku i nije joj preostajalo ništa drugo nego da izmisli odgovore ili da mu se suprotstavi nečim potpuno nebitnim, kako bi prekinula njegova sanjarenja o tome kako dolazi iz države gde je komunizam pobedio, njegove uvek plamene govore za velikog predsedavajućeg i verne saborce između dva poljupca. U njoj je video trofej kojim bi se mogao hvaliti pred svojim prijateljima, koji će zajedno sa njim, dan za danom, u iznajmljenoj sobi planirati svetsku revoluciju. Zbog toga je imala osećaj da je komad nakita u dvostrukom smislu, mediteranska lepota, kako su je poznanici nazivali i jedan sjajan politički primerak. Možda je početak svih nesporazuma bio u njenom strahu da mu kaže da nije sve tako lako ili u bojazni da će ga odmah izgubiti, ukoliko mu se poveri o sebi i svom poreklu, pa ga otrgne iz snova.

Zapravo je tada u njegov krevet donela samo neslaganje, ili tačnije, ne u njegov krevet, već na pod njegovog utočišta, odmah iza stanice Praterstern, u kojem nije bilo kreveta. Još uvek je s puno stida razmišljala o tome, kako je do toga došlo jedne noći, kada ju je zgađeno gledao kao reakcionarsku gusku, jer je bila toliko nespretna da se nasmeje nekoj od njegovih parola. Ma koliko joj se ta pomisao nije dopadala, znala je da je tada počela da se zabavlja s njim samo zato što ju je ranije ponizio, a ona je želela to da ispravi. Bila je spremna da kleči i da puzi pred njim, ako je trebalo, da ukloni sve što je govorilo protiv nje i da pokaže da je bila primerna učenica. Kako je to i priličilo jednom pravom revolucionaru, imao je samo jednu mrežu za ljuljanje koja je pod njihovom težinom ispala iz ležišta. Sećala se kako su je leđa bolela zbog udarca o drveni pod, imala je modrice koje su izgledale kao da ju je neko bičevao do krvi, a sve to se odigravalo u potpunoj tami, kao u ratnim noćima, jer nije plaćao račune i još nekoliko nedelja pre toga su mu isključili struju.

Uz to je išlo i to što je sledećeg jutra iz donjeg od dva pre-kookeanska kofera, koji su predstavljali jedini nameštaj, izvuкао brošuru koju je sam bio sastavio, mali tekst pod naslovom „Partizanska bolest kao šansa“. Ištampao je nekoliko stotina primeraka i nakon jednog mlakog pokušaja da ih razdeli na ulici, stalno bi ih poklanjao svojim prijateljima.

Verovatno je bila jedina koja ovaj tekst još nije posedovala, ali kada se spremao da napiše posvetu, i pre prve povučene linije znala je kako će ona zvučati. Koliko je mogla da vidi na policama drugih studenata, dolazile su u obzir samo dve mogućnosti. Muškarcima bi posvetio „druže“, a ženama je u mačo stilu poručivao „za ovu noć“, kao da su svi bez razlike prolazili kroz tamu i ustajalost njegove sobice, pa bi se tek time kvalifikovali za više posvete. Kakva čast, ona je dobila obe, *compañera*, jer je tada bio u južnoameričkoj fazi. Dodao je uzvičnik koji nije drugačije mogao da se okarakterise nego kao falusan i *para esta noche*, koje je bilo overeno imenom i datumom. Falio je samo pečat, petokraka zvezda, stisnuta pesnica ili neki drugi kružić pretećeg izgleda.

Tih dana nije mogao da se zasiti njenih priča o Jugoslaviji, a mešavina umora i razdraženosti, kojom je sada pokušavao da je učutka, pojavila se u njemu tek mnogo godina kasnije.

„Probaj da se oslobodiš toga“, rekao je. „Zemlja o kojoj si sanjala u detinjstvu više ne postoji i verovatno nikada i nije.“ Uvek ista priča.

„Tvoj život je ovde“.

Htela je da mu suflira.

„Nisam nikad tvrdila suprotno“, rekla je i poželela da ima podjednako malo sumnje kao on. „Bilo bi još lepše kada bih tako uradila.“

Letnji semestar je bio gotov, a time i kurs srpskohrvatskog koji je Marija držala na univerzitetu. Do jeseni je bila slobodna i sve je mogla bukirati kao vid odmora, pa neka je i svako normalan bežao iz Zagreba. Nije imala jasnu predstavu o putovanju, ali odluka je bila toliko čvrsta da je svaki izgovoreni razlog

zbog kog je želela da preuzme rizik zvučao pre kao izgovor iza kojeg se skrivalo nešto sasvim drugačije. Bila je to njena domovina i vesti o prvim sukobima vraćale su je u stara razmišljanja, šta bi bilo da nije u detinjstvu morala da ode sa majkom, tada, za vreme rata, u naizgled još uvek sigurni Beč, pošto su partizanske borbe uzbunile čitavu zemlju, te one nisu više mogle da ostanu kod kuće, na hrvatskoj obali. Uvek se pitala da li bi se život i dalje činio tako slučajan ili da li bi bio nužniji, možda čak i teži, ali nužniji i taj osećaj ju je sad opet obuzeo.

Svojim dvema drugaricama, s kojima se našla po običaju u hotelu Regina, ovaj put nekoliko dana pre nego što je otputovala, rekla je da nema potrebu da se žali jer tako nije činila da joj bude lakše, ali nije želela ni da pobudi utisak da su one možda u pravu ako upitaju da li to ima neke veze s njenim mužem. Bilo bi joj previše komforno da objašnjava svoj nemir i trudila se da izneveri njihova očekivanja, sve dok više nisu bile sigurne šta je bilo prikladno, da li da saosećaju s njom ili da joj zavide. Počele su sa sanjarenjem kako će joj doći u posetu, kako im treba malo avanture, a situacija ne bi smela da postane toliko loša. Izveštačeno je bilo to njihovo namerno vedro raspoloženje, radost kada su usred popodneva naručile flašu šampanjca i uz to jele punč tortice koje su same donele. To je bio prvi put da je imala sumnje i da ih je gledala iziritirano. Jer njihovi poljupci na kraju, zagrljaji koji se više nisu podrazumevali, obećanja da će pisati stavili su joj do znanja da se nije radilo samo o tih nekoliko stotina kilometara udaljenosti, nekoliko sati automobilom, već da se pripremala da ode mnogo dalje nego što se do tada nadala.

Posle njenih prvih najava njen muž više nije govorio o tome, kao da se nadao da će se sve to sleći, ako on ne bude dizao prašinu. Žurio je svakog jutra u redakciju i ranije se vraćao kući, a ako je nešto bilo primetno, bila je to tišina. Kao da je svima koji su ga inače danonoćno zvali na telefon rekao da treba da mu daju malo vremena. Išao je s njom u bioskop, što godinama unazad nije radio, a kad ju je izvodio na večere,

izbegavao je lokale u koje je svakodnevno odlazio, restorane u centru gde su ga svi znali. Kada je jedne noći kasno stigla kući, prvi put ga je nakon dužeg vremena videla kako čita ležeći na kauču koji je prošao kroz sve njihove selidbe, i legla je bez reči, privila se uz njega i plašila se da diše. Htela je samo da on nastavi sa čitanjem i da je obavije rukom. Žalila se kako je previše ljudi oko njih, ali zapravo nije bilo nikog i odjednom joj se učinilo da on ozbiljno uzima njenu čežnju, da primećuje njen zahtev da se on ne zapućuje tek tako u naizgled neizbežno, da svoj mali novinarski svet ne meša sa onim o čemu su nekada maštali, i da pri svemu tom sve više postaje lokalna bečka veličina kojoj svi laskaju, podjednako narcisoidna i nametljiva u svojim člancima, što je ranije samo prezirao.

Njihova ćerka je studirala godinu dana u Filadelfiji i tik pred početak letnjeg raspusta, javila im je da želi da nađe posao i ostane još nekoliko nedelja. Razgovor o njoj ili samo uvodno pitanje je Mariji pokazalo da njen muž nije sve baš tako olako prihvatao.

„Nedostaje li ti dete?“

Jedva da je klimnula glavom i već je zažalila, jer se u tom trenutku setila da je prošla čitava večnost od kako je on Lorenu tako nazvao.

„Dete?“

Ponovila je u neverici.

„Dete?“

Njihova ćerka je imala 23 godine i naravno da se ponešto promenilo od kada je napustila kuću, ali ovo je otišlo predaleko.

„Ne misliš valjda da ovo ima veze sa tim?“

Kada je Marija te večeri ušla u dnevni boravak, spustio je slušalicu i uprkos tome što nije čula razgovor, znala je da je pričao s Lorenom. Prethodnih meseci je uvek ona bila u kontaktu s njom, dok je on slao pozdrave ili bi na kraju, više iz neke obaveze, razmenio nekoliko reči s njom. Po načinu na koji je oko nje tumarao, Marija je umela da razazna zašto se odjednom

toliko interesuje, a potvrda je stigla vrlo brzo, kada ih je Lorena ponovo pozvala.

„Je li sve u redu?“

Pre nekoliko dana su se čule, ali ovo je možda bilo pitanje. Zvučalo joj je kao prevod sa nekog drugog jezika i Marija je morala da pazi da ne odgovori na engleskom. Zbog toga se samo smejala i to je zvučalo nekako otkačeno. Tada je trenutak već prošao.

„Naravno.“

Njena krivica je bila što ništa nije odgovorila i što nije pokušala da sakrije svoje nezadovoljstvo, ali nije očekivala direktnost od svoje ćerke.

„Želiš li da napustiš oca?“

Pauza je već počela, dok je ona oklevala sa odgovorom i pogledala je svog muža kao da se lično suočio s njom, te je čekala. Stajao je nepomično i njegov izraz lica joj nije otkrivao da li ima pojma o čemu se radi ili da li je pitanje poteklo od njega. Otkako ga je upoznala, uvek je on bio taj koji je sve držao pod kontrolom i trudila se da ne vidi njegovu ranjivost, pogled potčinjenosti i nešto ponizno u njegovom držanju, kada mu je bez reči dala slušalicu, čekajući da vidi kako se trudi da od ovoga pobegne uz nekoliko rečenica kojima u stvari ništa nije ni rekao.

„Ne brini“, rekao je naposljetku, ali prestao je da govori u slušalicu. „Svet neće propasti bez tebe.“

Sledećeg dana je odveo Mariju u grad i kupovao joj je sve, kao da je bila đak koji je krenuo u kamp. Iako joj je njegovo preterivanje delovalo napadno, nije se bunila što će je opremiti od glave do pete. Na taj način sve je pretvorio u igru, a ona ga je posmatrala kako nagomilava stvari, odustajući od želje da mu skrene pažnju na to da se ne radi o ekspediciji u pustinju ili na jedan od polova. Dopustila je njegovu grotesknu ofanzivu kada je primetila da mu je od svega bilo najbitnije da ima njegovu pomoć. Počev od naliv-pera, koje je pažljivo izabrao i sparao sa kožnim rokovnikom i papirima za pisma, za koje je znala da nikada neće napisati ni red u njima, preko kabanice

u kamuflažnim bojama, koja je sa unutrašnje strane bila tirkizna, zdepastih čizama, pa do kuvala na plin koje je doneo sa police. Falili su još samo tropski šlem i mačeta da bi konačno od nje napravio karikaturu. Ali to nije bilo sve.

Jer smeh zbog ovog njegovog staranja o njoj prošao je tek kad je u apoteci na kasu hteo da stavi i pakovanje od deset kondoma.

„Nikad se ne zna“, rekao je i u tom trenutku je primetio koliko je to bilo neumesno. „Bolje je da ih imaš kod sebe.“

Bio je to pomalo mukotrpan način na koji se šalio i ona mu je uzela pakovanje iz ruke, kao da je on dete koje se zalepilo za igračku koju ne bi smelo da dira.

„Niko me tamo neće silovati“.

Vratila ga je na mesto.

„Ako do toga i dođe, neće to biti gospodin sa manirima“, reče ona. „U najmanju ruku bilo bi upitno da li bi razmatrao takve finese.“

Pogoršala je situaciju kada mu je poslala svoj najprljaviji smeh i on ju je pogledao tako molećivo da je odmah zažalila i morala je dva dana kasnije, na putu za Zagreb, da se suzdrži, da se za to ne izvini. Koliko god se tome protivila, insistirao je da je odveze. Sedela je čuteći pored njega, posmatrala je pejzaže i čekala da posle graničnog prelaza sve bude drugačije, ali sem vojnog konvoja koji su pretekli u jednom momentu i činjenice da je pored njih još retko ko bio na putu, zemlja je delovala nekako nepomično i treperavo na horizontu, pod avgustovskom vrelinom. Da nije bilo novina koje je kupila na prvoj pauzi, sve bi izgledalo kao prethodnih godina, iako nakon prvog letovanja u Jugoslaviji, kada je ljubomorno posmatrao kako razgovara sa lokalnim mladićima na svom jeziku, kasnije nikada nije odlazio tamo sa njom.

„To nije ništa“, rekla je na kraju, kao da je želela da se ohrabri nakon čitanja strahotnih izveštaja, ali to je zvučalo malo-
dušno. „Pogledaj.“ Obema rukama je pokazala kroz prozor.

„Vidiš li nešto?“

Gest je prekrpio vidno polje.

„Je li ovo država u ratu?“ Iako je znala, pitala ga je zašto o tome nije pisao, kada već ništa nije izostavljao. Njeno saznanje da je pod pseudonimom prodavao članke za konkurentni list i da se tamo oštrim tonom uzbuđivao oko istih stvari koje je toliko dugo vagao pod svojim imenom, da je postojala opasnost da će ispariti u vazduh, bilo je samo nekoliko nedelja iza njih, pa se plašio njenih sarkastičnih opaski. Pritom je još odavno prestala da komentariše njegove članke, kao što je činila na samom početku njegove karijere. Izgubila je naviku da ih čita, članke koji su izlazili tri puta nedeljno, a kad bi ih i pročitala, neposredno nakon čitanja ne bi znala o čemu se u njima radi.

Bio je to otpor koji je polako stvarala i nije mogla da učini drugačije, nego da mu dozvoli da to i oseti.

„Ti ne znaš koja strana je u pravu“, rekla je posramljeno. „Da li je to uopšte bitno, ako ih na kraju sve podržavaš?“

Verovala je da se odavno pomirila s tim, ali bila je besna pri pomisli na njegovo večito natezanje kojim je hteo da udovolji svima ukoliko je to bilo moguće.

„Suština je da je brilijantno formulisano.“ Toliko daleko nikada do sada nije otišla.

„Suština je da imaš tezu, antitezu, a uz to i pametuješ“, rekla je to čudeći se samoj sebi. „Suština je da si to ti, ti, ti.“

Videla je da se šćućurio kao da neko želi da ga udari, a onda je polako podigao glavu, kao da izlazi iz zaklona, ali je uprkos svemu ipak svakog trenutka očekivao samo još gore.

„I dalje mi ne opraštaš.“

Ponovo je bio zapao u svoj rezignirani ton, pošto joj je tada njena prva pitanja parirao prigovorima, baš kao da je samo zbog nje odlučio da se upusti u dvostruku igru. Sećala se kako je pokušavao da se opravda i još nije mogla da se načudi. Bilo je jadno, svaka rečenica joj je parala uši više nego prethodna, a tim pre što je zaista budio utisak da naseda na sopstvene obmane, ne primećujući pritom da samog sebe laže.

„Šta misliš, odakle nam novac?“

To je iznova govorio i prekidao sebe u nabranjanju svih mogućih troškova, počevši od dva stana u gradu, kuće u Valdfirtlu, skijanja na Lehu svake godine i Loreninih nestašluka, kako ih je nazivao, zatim njenog boravka u Americi ili auta koji je dobila za maturu, a da i ne pominje džeparac koji je jednoj dami poput nje potreban svakoga dana.

„Verovatno nam sve to poklanjaju.”

Sav taj jad bio joj je draži nego način na koji bi joj se predao, kao da je trebalo da samo brzo izrekne presudu, pa bi se on onda pokajao, i zatim bi sve ponovo bilo u redu. U suštini nije ni mogla da kaže da li je zaista odbija činjenica da se ovde izražava na jedan način, a tamo na drugi. Što je duže razmišljala o tome, njegovo vrđanje joj je sve više odgovaralo. Bilo je dovoljno da se seti kako su nekada zvali prvi čitaoci, neposredno nakon objavljivanja večernjih novina, dok je on za to vreme kod kuće sedeo u svojoj fotelji koju je, sklon igrama reči, nazivao feljton, i zatvorenih očiju primao njihove pohvale. Razgovarao je s njima glasom koji nije bio karakterističan za njega. Govorio im je „dragi moj” ili „draga moja”, u zavisnosti od toga kog su pola, a njoj bi u tom trenutku sve preselo. Bila je srećna što je celu sliku mogao da razreši u nekoliko rečenica, tako što bi samo nekoliko dana kasnije u svojoj drugoj ulozi sasuo bujicu kritika o najvećim ulizicama, a njihovo ulizivanje bi pokopao jakim tvrdnjama. Navodno ga je štitio njegov nom de guerre, koje svojim jevrejskim prizvukom za tu dubioznu stvar ne bi odurnije mogao odabrati.

Nikada nisu želeli da postanu takvi, ali nije ni bio trenutak da o tome razgovaraju. Stisnula je zube, uhvatila je obema rukama njegovu koja je bila na menjaču. Stezala je i gnječila njegove prste, kako bi obuzdala nemir, poriv da ga satera u ćošak, zatim razočarenje koje je hvatalo pri pomisli koliko je sve bilo uzaludno, dok napokon nije odmahнула glavom.

„Dobro”, rekla je. „Dobro.” Bilo je to uobičajeno opraštanje. „Nema tu šta da se oprosti.”

Naravno da je sve bilo potpuno drugačije. Da je barem mo-

gla da ga podseti na vreme kada je dane provodio u višesatnim diskusijama sa svojim prijateljima, a noći na ulici. Da mu kaže koliko ga je često čekala, sve do zore, kada bi došao kod nje u krevet, kako bi se bez reči priljubio uz nju, kao da je bio srećan što je još jedan dan mogao da odloži, što nije morao ništa od svojih planova da sprovede u delo i da umesto toga može da čeka sledeći najpovoljniji trenutak, u nadi da takav trenutak nikada neće ni doći. Pritom joj se učinilo gotovo nemogućim da je tada zaista verovala da bi njegov odred mogao da bude nešto više od pukog ploda mašte i da bi jednog dana zaista on i nekoliko smetenjaka, koje je okupio oko sebe, mogli da udare. Ili da bude nešto više od ludorija koje su uz toliko ne-svarenih stvari bagatelisali u svojim knjigama, tako da je svako javno mokrenje bilo čin otpora, gest solidarnosti prema potlačenima na svetu, protest protiv siromaštva i izrabljivanja, nemi krik protiv vladavine zla u Americi. Najzad se sve to po pravilu svodilo na predigru, najviše na parole koje su negde našarali, tu i tamo na po neki polomljeni izlog uz ratoborno upozorenje ili letke, u kojima su unapred preuzimali odgovornost i sebi pripisivali buduće akcije koje su više ili manje spadale u običaje onog doba i nisu bile ništa posebno. Rekla je sebi da, koliko god od ovoga kasnije pravio herojska dela, mogle su zaista samo da se računaju Mercedesove zvezde koje su po čitavom gradu otkidali sa hauba automobila, a onda ih sadili uz cveće na Karlsplacu, zbog čega bi kasnije bar završili na naslovnim stranicama dnevnih novina. Sve se svodilo samo na nostalgiju, baš kao i njegovi šturi odgovori, kada god bi želela nešto preciznije da zna, kada ga je dugo iščekivala i kada ju je svakog puta ljubio uz izgovor da se uvek radi o istom, ili o kritici ili o samokritici. Već u sledećem trenutku bio bi toliko nežan kao da je bio svestan šta bi u slučaju nužde morao da stavi na kocku, pre nego što bi se odjednom baš distancirao od nje i usudio se da kaže da je njihov program samo naduvana glupost. Sledećeg trenutka je gnjavio i nije prestajao da se smeje žargonu i da ponavlja jednu te istu rečenicu do trenutka

kada to više nije mogao.

Setila se toga kada je odjednom osetila čežnju za tim da je zove svojom devojčicom, kao što je to nekada i činio kada više nije želeo da nastavi razgovor sa njom.

„Jebem te zato što sam muški šovinista i imperijalistička svinja, a imperijalistička svinja sam i šovinista, zato što te jebem.”

Hiljadu puta ga je molila da prestane da trabunja, ali sada je to i želela kako bi se prepustila detinjastom ritualu koji je pritom i očekivao, da mu spusti glavu na rame, da zažmuri i ne misli ni o čemu i bila je razočarana što je ćutao. Dok se pravila da spava, s vremena na vreme je stavljao svoju ruku na njena bedra i osetila je kako se ispod haljine na njenoj koži vlažno i toplo širio oblik njegovih prstiju. Svaki put je iznova čekala da još nešto kaže, da da neki nagoveštaj, najmanji pokret, makar to bio poslednji pokušaj da je zaustavi, ali samo je nemo buljio ispred sebe i činilo se kao da ju je uprkos dodirima zaboravio.

Da je bilo po njegovom, odseli bi u prvom hotelu u gradu, ali uspela je da se izbori i iznajmili su skroman pansion u blizini Britanskog trga. Iako je bio nervozan, trudio se da se to ne primeti, ali ipak nije mogao nikako drugačije, te je okrenuo posteljinu uz izrazito gađenje, pritom ne sklonivši njene stvari. Znala je da je njemu bilo detinjasto da se dobrovoljno odrekne udobnosti, pa ga je ostavila nasamo da se duri, sve dok se kasnije nije smirio. Tuširao se dugo, dok je ona sedela na jedinoj stolici koju su imali i listala turistički vodič. Dok se spremao za izlazak, nije mogla da objasni da li je od ganutosti osećala iznemoglost ili je to bio blag osećaj nelagodnosti koji bi je spopadao s vremena na vreme, kada bi primetila da uprkos tome što je iziritiran nastavlja dalje. To je bila sposobnost koju je na početku kod njega jako volela i koja joj je iz godine u godinu postajala sve jezivija. Međutim, stajao je u svom najboljem odelu pred njom i morala je da se nasmeje, jer je tako gospodski obučen u oskudnoj sobi delovao kao prevarant, biznismen koji nije slučajno zalutao

u ovakvo svratište i koji je bez sumnje vršio transakcije koje nisu bile baš čiste.

Kad su izašli, već je padao mrak, ali nije postajalo svežije. Jedva ikoga na ulicama, nekoliko uniformisanih lica. Nije bilo ničeg upadljivog, sem zastava na mnogim zgradama. Možda je bilo nešto više prosjaka, a kada je kasnije razmišljala o tome, pitala se da li je on bio razlog što je toliko malo videla te večeri. Jer sama njegova pojava u početku je najveće zlo činila nezamislivim, njegova naočitost, način na koji je hodao, tako je hodao kakav gospodin koji je pošao u operu ili pozorište ili je bar tako hodao u nekom drugom vremenu, na nekom drugom mestu, svestan da ga štiti njegov rang, i to je bilo upravo ono što ranije nije mogla da dovede u vezu sa njim. Koliko god da je bio nesiguran u svojoj mladosti, uzdao se da svojim dželatima može da pokaže vrata, da će u trenutku smrti imati glas koji će ga poslednji put sačuvati od svega, svejedno da li zbog njegovih zasluga ili zbog pretencioznosti koja mu je s godinama postala samorazumljiva, dok je ona za sebe mislila da svakog trenutka može nešto da joj se dogodi i da nema prava da se žali. Potresla je pomisao na to kako je upravo zbog toga bio bespomoćan. Situacija u kojoj njegov autoritet više nije vredeo i više nije mogao da pobegne. Stajao je onako kako je kod kuće uvek stajao kad bi se pokvario lift, pa onda morao da se penje tri sprata peške. Izgledao je kao dobro uhranjeno, razmaženo, divovsko dete roze kože, koje se bori za vazduh i naslanja na zid, dok mu ona ne uzme torbu kako bi mogao da zapali cigaretu koju bi halapljivo ispušio još u hodniku. Njegovo ponašanje joj nikada nije bilo čudnije nego tada i to u gradu koji je čekao katastrofu koja se nezaustavljivo širila na sve strane. Njegova egzistencija nije mogla da bude privremeni od postojanja morske životinje koju je neočekivani talas izbacio na obalu, a još nije ni primetila da je voda opet počela da se povlači.

Većina restorana je već bila zatvorena, ali su ipak uspeli da pronađu jedan u koji su svratili. Jeo je i prenglašeno uživao, a

ona ništa nije uzela, već ga je samo posmatrala. Nisu bili duže od sat vremena napolju, ali s obzirom na to koliko je bio miran, mogli su da provedu i pola noći u tami, a ona je polako zaboravljala kako se neraspoložen vukao od ulice do ulice. Sve je shvatao lično, zaključana vrata i zatamnjene prozore izjednačavao je sa nepoštovanjem, kao što je i predusretljivo ophođenje konobara shvatao kao najprikladniji oblik dočeka. Okretala se i gledala da li ih neko posmatra, ali niko ih nije primetio. Bio je neprikosnovena veličina samo kod kuće u Beču i to pod odgovarajućim okolnostima i mada to naravno nije moglo biti iznenađenje, sa zadovoljstvom je to utvrdila kad se setila kako su ga tamo ponekad čak i njegove bivše kolege sa studija i saborci iz nekadašnje grupe pozdravljali naklonom, ne propuštajući priliku da mu ukažu počast, u čemu je mogla da prepozna ironiju.

Tome se pridružilo da je za susednim stolom sedela žena koja je Mariju podsećala na spikerku iz večernjeg dnevnika, sa kojom je tokom turbulentnih vremena nekoliko nedelja delio krevet, kao i na dramu koju je oko toga pravio. Dugo je mislila da se šali, ali ozbiljno je tvrdio da na televizoru lično njemu namiguje dok intervjuiše političara i dok toliko dugo muči tog jadnička, sve dok se zbog silnih tautologija i kontradiktornosti ne izgubi u očajničkoj nespretnosti. Razlog zbog koga joj se divio nije imao nikakve veze sa stvarnošću. Bilo je karakteristično za njega da je nakon svih tih godina i dalje guta poput sladokusca. Njegovo tužno slinavljenje je Mariji odmah bilo sasvim jasno kada se već posle druge flaše omiljenog vina zalvalio u fotelju, ne propuštajući ni trenutak drame. Uživao je u potpunom slaganju koje je kulminiralo time što je na svakih nekoliko trenutaka ispuštao „it's war, baby, it's war”, sve dok se na kraju, izmoren, ne bi povukao u sebe.

Dok je posmatrala, imala je uvek iznova osećaj da nešto polazi po zlu ili da već ide, i ne samo u njenom životu, već i u celom svetu. To je osetila i kada su posle ponoći ponovo bili na ulici, a on se ponašao kao da su ga napali, iako su samo

dva muškarca prišla Mariji i pitala je koliko ima sati. Izvukao je svoj novčanik i pružio im ga, dok su se oni podignutih ruku udaljavali od njega. Marija je videla da mu je bilo teško da ostane priseban, da je poskakivao sa noge na nogu, raširenih prstiju je prolazio kroz kosu, otkopčavao je svoju jaknu i delovao kao da polako shvata šta se dešava. Zbunjeno ih je posmatrao, a kada je počeo da psuje loše osvetljenje zbog kog nije mogao da prepozna njihova lica, znala je da ga je sram i da je najbolje da ovaj događaj ne pominje.

Kada su stigli u pansion videla je koliko je pijan. Uprkos tome što je bilo kasno pozvao je gazdu i tražio drugu sobu. Pošto je trebalo da ona zadrži auto, pripremio se za jutarnji voz za Beč kao da je zaboravio da je tek popodne trebalo da putuje. Ustao je, uzeo ključ, popeo se uz stepenice i mada nijednom nije pogledao da li ga prati, okrenuo se ka njoj i zagrlio je.

„Imamo dobar život“, rekao je, pošto se nekoliko puta zakašljao. „Zar nismo srećni?“

Delovalo je kao da više nema snage, a ona je stajala i osetila čitavu njegovu težinu na svojim ramenima kada se opustio. Uхватила je sebe kako već neko vreme pravi prazne pokrete iznad njegove glave. Zatim ga je mehanički pomazila po kosi i zagledala se u polumračni hodnik, kao da je iz njega trebalo da stigne pomoć. Trajalo je nekoliko sekundi, a onda se uplašila da je zaspao stojeći, jer je njegovo disanje na njenom uhu bilo mirno i prošlo je dosta vremena pre nego što je počeo ponovo da priča.

„Jesi li nekada zažalila što si sa mnom?“ Samo joj je još falilo da ga sada spopadne melanholija i da usred noći, upravo na ovom mestu, zahteva da mu se zakune na vernost, a onda mu se obratila kao da razgovara sa detetom.

„Alberte, ah, Alberte.“ Jedva je govorila.

„Zašto to radiš?“

Nije očekivala da će joj odgovoriti, ali je to ipak uradio, ponovio je njene reči kao papagaj i nije znala da li u tom trenutku samo trabunja.

„Ništa ne radim”, rekao je i potrudio se da govori jasno, a ne kroz plač. „Ti si ta koja to radi.”

Pomerio se od nje kao da je bio spreman da započne neku novu borbu, zaključao se u svoju sobu i nestao, a ona je još neko vreme stajala pred vratima. U svakoj drugoj prilici bi bila sigurna da samo čeka da pokuca na vrata, uđe i ponizno pita da li bi smela da prespava sa njim. To bi i uradila, bila u pravu ili ne, ali ovog puta je otišla, a da nije morala da se natera na to. Krenula je da se presvlači, kada je došao po svoje stvari. Dok je podizao sa poda pantalone i košulju, koje je te večeri tu samo bacio, i pakovao ih u torbu i dok je u kupatilu bučno ubacivao svoje stvari u neseser, ona se nije pomerila s mesta. Zatim se okrenuo, prevrnuo posteljinu i pogledao je, a ona je razmišljala kako bi je u tom trenutku sigurno udario, da je uopšte bio u stanju za tako nešto.

„Znam da očekuješ izvinjenje”, rekla je, iznenađena koliko je podrugljivo zvučala. „Tu predstavu nećeš gledati.”

Uvek su se stvari odvijale po istoj šemi i koliko god se činilo da je u tom trenutku bio trezan, nije to bila samo hladnoća njegovog pogleda, bili su to i podlo spuštene uglovi usana, koji su je podstakli na razmišljanje kako bi svih ovih godina mogle da se završavaju svađe. Kada bi se osećao kao da je ugrožen ili kada nije imao više argumenata, ukopao bi se iza stava koga se držao i koji joj je pokazao da se na kraju i pored svih razlika sve svodilo na dublji razlog u svemu tome. Razlog su bili ona i njeno poreklo. Rekao joj to naglas ili ne, već prve nedelje njihovog poznanstva i nakon njegovih ispada znala je da je njegovo ponižavajuće ophođenje prema njoj značilo samo da se od nje ništa drugo i ne očekuje. Dok ju je još odmeravao kao da će se baciti na nju, sećala se kako joj drugarice nisu samo jednom rekle da ne izgleda kao da mu je žena, već kao mnogo mlađa ljubavnica. Obuzela ju je iznenadna promena raspoloženja i počela je da uživa u toj situaciji.

„Šta može jedna, mala jugoslovenska devojčica da uradi da bi joj veliki gospodar poslednji put oprostio i da ne bi bio tužan?”

Videla je da ne menja izraz lica i smejala se, ali on je bio mrtav ozbiljan, sve mračniji kada mu je pokazala koliko je sve to jedno.

„Ako time hoćeš da kažeš da sam te ja takvom napravio, onda si zaboravila jedan važan deo”, rekao je. „Sećaš li se šta si mi još na početku rekla?” Nije znala na šta misli.

„Mnogo toga sam rekla.” Samo je klimnuo glavom.

„Mnogo toga si rekla.”

Delovalo je da ne može da se odluči da li je time hteo nešto da prizna, ali to je bio samo trenutak, jer zapravo nije imao izbora.

„Ako me nekada više ne budeš voleo, ubij me”, rekao je. „Šta misliš, kako sam te tada doživeo?”

Time ju je vratio na mesto, ali iako je već sve bilo rečeno, nije mogao da dozvoli da kaže još neku drskost o njoj.

„Možda nije bilo mnogo toga što sam morao da pokorim, a ti se varaš ako tako misliš.”

Već je otišao kada se uz jecanje bacila na krevet. Cele noći nije spavala, a ujutru je stajala pored prozora i posmatrala ga kako s torbom u rukama izlazi iz kuće i kako velikim koracima, ne okrećući se, nestaje iza sledećeg ugla.

Nadala se da će doći da se pozdravi, ali kada je videla da odlazi, bilo joj je jasno da je doneo odluku i ako je uopšte mislio na nju, onda je to bilo na isti način kao i kod kuće, i to kao da je ona nešto što se podrazumeva, pa se ne isplati da dalje razmišlja o njoj. Na njemu se nisu primećivali tragovi jučerašnje krize. Nosio je crne farmerke, široku crnu polo-majicu koja mu je prekrivala kukove, na glavi je imao kačket za koji nije znala odakle mu. Od osobe koja je grcala od straha pretvorio se ponovo u pribranog, sredovečnog čoveka koga ne bi mogla nigde da svrsta, kad bi ga slučajno srela. U svakom slučaju delovao je kao da je prečistio račune sa sobom i nije mogla da se načudi njegovoj sposobnosti da preživi, jer svet u koji se zaputio bio je bez sumnje njegov svet, u kome je odavno prestao da zbija šale i samo bi još, naizgled rezignirano, slegnuo ramenima, kada bi ga opisivali

kao jedinstvenu pojavu u sto godina austrijskog novinarstva,
kao savest nacije, kao cvet čestitosti i dostojanstva u zemlji i
kao još ko zna šta sve još.